

Indrukken van het Eerste Internationale Congres voor Schoolhygiëne te Neurenberg.

Zooals bekend is, werd mij verzocht, namens de drie tandheelkundige vereenigingen in Nederland, als vertegenwoordiger naar bovengenoemd congres te gaan. Aanvankelijk voelde ik mij met deez' taak wat zwaar belast, evenwel werd ik spoediger, dan ik kon vermoeden, meer optimistisch gestemd en ten slotte ben ik met opgewektheid gegaan.

Zoo goed als mij zulks mogelijk was, heb ik aan de mij gegeven opdracht voldaan. En nu zal ik u niet alleen van mijn actueel werk vertellen, maar ik zal ook trachten de indrukken weer te geven, door het congres op mij gemaakt.

Stel u voor, dat er over de 160 vrije voordrachten en 32 verplichte referaten gehouden zijn. Vertelde ik u nu, dat die alle door mij aangehoord werden, dan zoudt gij, ik wil niet zeggen, mij niet gelooven, maar dan toch van overdrijving verdenken. Vandaar zeg ik bescheidenlijk: zelfs heb ik niet getracht dit reuzenwerk te verrichten, wat ook tot de onmogelijkheden zou hebben behoord, wijl verscheidene voordrachten op denzelfden tijd gehouden werden. Men moest zich wel met eene keus uit de rijke verzameling tevreden stellen. Maar als ik naar mijne keus oordeel, dan moet ik bekennen, dat de door mij van het congres gekoesterde verwachtingen niet beschaamd zijn. Of er wat te leeren viel? Nu ja, ten allen tijde en overal kan men dit doen. Toch lag hierin niet de quintessence. Het groote doel van

dit congres is geweest: propaganda te maken voor schoolhygiëne in den meest uitgebreiden zin van het woord. Ieder deelnemer zal wel, als ik, hebben gehoopt, dat vooral overheden van steden en staten nota zullen nemen van het verhandelde, en dat zoo mogelijk de nog te verkrijgen resultaten tot nut van het schoolleven toepassing in de praktijk zullen vinden.

Tot op zekere hoogte is men ontegenzeggelijk geslaagd in het opwekken der belangstelling. De regeeringen zijn geïnteresseerd geworden, en wilden dit ook wel, getuige de vele aanwezige officiële vertegenwoordigers. Dat er echter nog menig schoolcongres zal moeten gehouden worden, alvorens aan de billijkste eischen der referenten van het éérste congres zal voldaan zijn, is zeker; doch ook hier zal de aanhouder winnen.

Op den 4en April had de opening van de tentoonstelling voor schoolbenoedigdheden *) plaats. Als een schooljongen ben ik langs en door lokalen gegaan, die gevuld waren met allerhande schoolbanken en borden, die mij onwillekeurig mijnen eigenen schooltijd in herinnering brachten. Zoo kwam ik er toe voorwerpen te gaan zien en bewonderen, die mij duidelijk maakten, dat, in betrekkelijk korten tijd, progressief veel veranderd is. Ik kon zelfs constateeren, dat op het gebied van school-tandartsen reeds veel gedaan is en ik merkte op, dat Duitschland ons weer vooruit streeft. Op eenen der muren prijken de verschillende wandplaten betrekking hebbende op tand- en mondhygiënisch gebied, zooals die door Dr. J e s s e n, (Straatsburg) aangegeven zijn. Onder de lectuur, die ieder tentoonstellingsbezoeker gratis mocht medenemen, bevonden zich boekjes over mond- en tandhygiëne van: J e s s e n, K ö h l e r, G r e v e, R ö m e r e. a. en zelfs

*) Speciaal ter gelegenheid van het congres gehouden.

de Stad Straatsburg had een aantal van die nuttige vlugschriften disponibel gesteld.

Statistische tabellen op groote vellen papier aan den wand, vermeldden de hevigheid der cariesfrequentie bij onderzochte schoolkinderen. Met een gevoel van voldaanheid kon ik de tentoonstelling, die mij over 't geheel matig interesseerde, verlaten, omdat onze vakgenooten betrekkelijk zeer flink voor den dag gekomen waren.

Op den 5den April had des morgens de officiële opening van het congres plaats.

De beschermheer, prins Ludwig Ferdinand van Beieren, hield de openingsrede.

Onder anderen zeide hij:

„Es fällt die Hygiene in der Schule die grosse Aufgabe zu, von der zarten kindlichen Organisation alle möglichen Schädlichkeiten abzuholen und sie zu stählen gegen aussere und innere Einflüsse”.

Zie, dacht ik, een waardig antwoord voor hen, die vragen: „Wat heeft nu de tandarts, als zoodanig, met hygiëne van het schoolkind te maken?”

Veel tijd tot filosofeeren was er echter niet.

De eigenlijke voorzitter van het congres, Prof. G r i e s b a c h uit Mühlhausen, deelde mede, dat het aantal deelnemers buitengewoon was. (Men verzekerde mij, dat over de 1500 personen waren ingeschreven).

Meer dan 20 Europeesche en niet Europeesche landen en regeeringen waren officieel vertegenwoordigd, terwijl alleen in Duitschland, 11 bondsstaten 21 Comités afgezonden hadden!

Prof. G r i e s b a c h gaf, na het gebruikelijke „Hoch!” op de daarvoor in aanmerking komende personen, het woord aan alle officiële regeeringsvertegenwoordigers, waarvan allen gebruik en zeer velen misbruik maakten.

Met deze officiële beleefdheden, vice versa, tot in het minutieuze toe, welker nuttigheid nog te bewijzen is, ging een halve dag verloren.

Gelukkig dat de afdeelingssittingen 's namiddags, het eigenlijke congreswerk, aanvingen. Nu moet ik u mededeelen, dat ik zeker met ééne overtuiging op het congres kwam en wel deze: wij, tandheekkundigen, kunnen, indien wij ons even voorstellen schoolartsen te zijn, wat hygienisch werk, als sociale arbeid opgevat, betreft, veel leeren van de schoolartsen, omdat de ondervinding der laatstgenoemden grooter en langduriger is, dan die der eerstgenoemden. Na in mijn hotel eene grondige studie van het programma gemaakt te hebben, moest ik uit eene van de volgende 7 secties kiezen.

De voordrachten n.l. waren ingedeeld in :

1. De hygiëne van de schoolgebouwen.
2. De hygiëne voor onderwijs en onderwijsinrichtingen.
3. Het onderwijs in gezondheidsleer ten behoeve van onderwijzers en leerlingen.
4. Lichamelijke opvoeding der schooljeugd.
5. Over den dienst der schoolartsen en over de schoolziekten.
6. De scholen voor achterlijke en gebrekkige kinderen.
7. Hygiëne van de schooljeugd en van het onderwijzend personeel buiten, de school.

Ik begaf mij naar de afdeeling, waar behandeld zou worden: Die Erziehung des Volkes zur Gesundheitspflege.

In hoofdzaak werd betoogd, dat het de arts is, die in dit opzicht veel kan doen.

Zowel in voordracht als in discussie kwam uit, dat de arts, door zijn veelvuldig in aanraking komen met kinderen en ouders, opvoedkundig werken kan.

Dit kon dus genoemd worden door rechtstreeks onderricht.

In de tweede plaats kan de arts voor schoolkinderen, in het bijzonder voor die der hogere klassen, voordrachten over gezondheidsleer houden.

In de derde plaats kan de arts tijdens het zoogenaamd schoolkinderen-onderzoek, waarbij de ouders tegenwoordig kunnen zijn, onderwijzend optreden.

Verder kan de arts voor ouders van schoolkinderen op cursusavonden voordrachten houden.

De arts kan inwerken op den onderwijzersstand door persoonlijk verkeer, door conversatie en door het houden van voordrachten voor onderwijzers.

Zoo eenigszins vat ook de Berlijnsche Schoolartsen-Vereeniging hare roeping op. Deze vereeniging heeft een boekje in bewerking, waarin de grondregelen der gezondheidsleer vastgesteld worden; terwijl zij met behulp der stedelijke autoriteiten eene verzameling leermiddelen, zoogenaamde „Anschauungsmittel”, bijeen brengt, die zoowel bij voordrachten als bij het onderwijs van groot nut zullen zijn.

Een der referenten maakte duidelijk, waarom Staat of Overheid verplicht is schoolartsen aan te stellen. De schooldwang, hier zouden we zeggen de leerplichtwet, dwingt de ouders hunne kinderen naar de school te zenden. Ziekten, die schoolziekten genoemd kunnen worden, moeten dus, omdat de kinderen gedwongen worden in de school aanwezig te zijn, door Staat of Overheid geweerd, bestreden of voorkomen worden. Zoo is de Overheid verplicht op alles toe te zien; zij moet letten op de kleeding en lichamelijke reinheid der leerlingen; zoo noodig heeft zij schoolbaden te verschaffen, en in de behoefte aan kleeding te voorzien; ja, wij weten reeds, dat schoolvoeding op het budget van enkele gemeenten zal komen.

Eene der, terecht, meest gevreesde volksziekten, de tuberculose, heeft juist op school eene voor haar geschikte en

uitgebreide gelegenheid slachtoffers te maken. De slechte lucht in overvolle lokalen, overspanning van ademhalings- en spreekorganen, onvoldoende voeding, zijn gunstige factoren voor de besmetting. Het overbrengen kan geschieden door ingeademde stof, zoowel als door bacillen-houdend speeksel, dat een sprekende persoon bijna altijd om zich verspeidt en wel tot op eenigen afstand.

Ik heb ook hooren verkondigen, dat besmetting van kinderen onderling niet veelvuldig voorkomt, maar dat *één* tuberculeus onderwijzer, oneindig gevaarlijker voor de leerlingen zijner klasse is.

Een ander spreker merkte op naar aanleiding van het voorkomen van infectieziekten op school, dat de desinfectie meestal te laat komt. Een betrekkelijk lang incubatie-tijdperk, voor besmetting de gevaarlijkste periode, maakt het mogelijk, dat de ziekte geruimen tijd onopgemerkt blijft en verscheidene slachtoffers eischt, alvorens de maatregelen der desinfectie kunnen toegepast worden. Reinheid zij het parool!

Vanzelf sluit zich hierbij eene andere reden aan, die nl., welke betoogt, dat onderricht in hygiëne aan onderwijsinrichtingen verplichtend behoort te worden gesteld. Schoolwandplaten waarop indrukmakende voorstellingen en een aantal grond-leefregels voorkomen, dienen het onderricht in de hygiëne aan te vullen.

Hierbij herinnerde ik mij eene wandplaat, door mij op de tentoonstelling gezien. Zij stelde 4 stadia der long-tuberculose voor. In helderen kleurendruk werd aanschouwelijk gemaakt :

- 1^e. stadium : de ontsteking.
- 2^e. stadium : het hoogtepunt der ontsteking.
- 3^e. stadium : de verkazing.
- 4^e. stadium : tubercelbacillen in uitwerpsels.

Ik kan mij voorstellen, dat met eenige toelichting den kinderen de gevaren der tuberculose kunnen duidelijk gemaakt worden, en dat eene les in hygiëne hierdoor goede vruchten dragen zal.

In eene andere afdeling van het congres werd weer een strijd gestreden over de zoogenaamde overlading bij het onderwijs. Wat ik daaruit vernam, kwam hierop neer, dat enkele vakken van het leerprogram ingekort dienen te worden ten behoeve van onderwijs in de hygiëne. Werd van de zijde der artsen getracht hiertegen in te gaan, zoodat eene uitbreiding der leerstof zou ontstaan, dan zeker zou een aantal georganiseerde paedagogen [in dezen tijd van organisatie] hiertegen opkomen.

Bij het bespreken van het onderricht in de hygiëne, deed zich een verschijnsel voor, dat meermalen op dit congres kon worden waargenomen; n.l. strijdlust tusschen artsen en onderwijzers, niettegenstaande aangenomen was, dat eene harmonische samenwerking tusschen arts en onderwijzer zeer gewenscht is. Hoe kan men anders resultaten verkrijgen? Deze keer betrof het de vraag, wie zal onderwijs in de hygiëne geven, de arts of de onderwijzer. Ik zal u de beschrijving van dien strijd besparen, en u mededeelen dat de stemming weergegeven wordt door de, ook door mij gedeelde opvatting: op de lagere school kan de onderwijzer volstaan, op de middelbare en hoogeschoolen zal een paedagogisch ontwikkeld arts, het onderricht in de hygiëne moeten verstrekken.

Dat voor den onderwijzer toch ook een grootsche taak blijft weggelegd, blijkt uit de gemaakte opmerking, dat verreweg het grootste aantal kinderen, uitsluitend de lagere volksschool bezoekt.

Tot dusver hadden wij eenige dagen vol werk en inspanning achter den rug; want slechts in 't kort geef ik weer

wat voor ons het voornaamste is. De afdeelin^gsvergaderingen werden weliswaar gehouden in de pas voltooide industri^e-school met ruime, lichte lokalen, maar meestal waren deze zoo overvol met toehoorders en debaters, dat de warmte en de benauwde lucht het verblijf onaangenaam maakten.

Het spreekt bijna van zelf, dat mèn, dus ook ik, meestal blij was het gebouw te kunnen verlaten om wat frische lucht n te ademen. Spoedig was het lijden dan vergeten, want het was een eigenaardig genot door Neurenbergs straten te mogen dwalen.

Neurenberg! dat nu het 1e internationale congres voor het schoolkind binnen hare muren herbergen mocht!

Muren is hier geene beeldspraak. Bijna intact kan Neurenbergs bezoeker de naar onze begrippen verouderde, maar hier als met heiligen eerbied bewaarde vestingwerken der middeleeuwsche stad bewonderen. Op straat verwacht men hier elk oogenblik, men weet niet wat, maar toch iets uit het middeleeuwsche leven te zien gebeuren, wat ik toeschrijf aan den betooverenden indruk door de oude gevels, de antieke straten en pleintjes teweeggebracht. In z'n gedachten verkleedt men de wandelaars, in kleurige wambuizen en sierlijke kniebroeken. En overal binnen de verweerde, roodbruine muren der stad is deze voor onzen tijd „sprookjesstijl” volgehouden en bewaard gebleven.

Alles wat buiten de muren ligt, en dit is niet weinig, want Neurenberg telt 250.000 inwoners, is breed en modern aangelegd. Electriche trams zorgen hier voor eene snelle verplaatsing, en als een uitlooper der electriche lijn naar het hartje der binnenstad voert, dan is het 20ste-eeuwsche vervoermiddel niet in staat de bekoring van al dat oude schoons te verbreken. Eerbied moet men gevoelen voor de overheid, die er gedurende honderde jaren

in slaagde het middeleeuwsche artistieke aanzien der stad te doen bewaren. Hier zijn de bewijzen voorhanden, dat de moderne ontwikkeling eener stad niet noodzakelijk de verwoesting harer antieke bouwwerken met zich brengt.

Gewaarwordingen en overpeinzingen van deze soort dringen zich bij het loopen door deze stad, onophoudelijk aan ons op. En ook ik voelde met schrik, het einde van het congres naderen, want dan was het afscheid gekomen. Een flinke dag werk wachtte ons nog.

Reeds vroeg in den morgen begaf ik mij ter vergadering om den grooten voorvechter op het gebied van school-tandartsen te hooren spreken. Al was de zaal niet stampvol, een flink auditorium was toch aanwezig. Voor den aanvang stelde ik mij aan Dr. J e s s e n voor, vertelde hem, dat ik voor de 3 Nederl. tandh. vereenigingen aanwezig was, en drong er bij hem op aan zijne propaganda in Holland te komen voortzetten door het houden van voordrachten voor onze vereenigingen.

De Voorzittershamer maakte een einde aan ons gesprek, en geheel oor zat ik te luisteren.

Aan het referaat van J e s s e n sloot zich een van D o m i n i c u s aan. Beider opmerkingen zal ik hier volledigheidshalve samenvatten. Het werk van J e s s e n is eigenlijk zoo bekend, dat voor vakkundige lezers het zwijgen bijna plicht zou zijn, toch voer ik het volgende volledigheidshalve aan:

Verschillende onderzoekers hebben in onderscheidene landstroken van verschillende staten duizenden schoolkinderen onderzocht om tot eene nauwkeurige bepaling van de cariesfrequentie te komen. Zoo werden op de eerste tandheelkundige schoolkliniek in Duitschland, in 1902 te Straatsburg opgericht, in het eerste jaar van haar bestaan 4000 kinderen onderzocht. Van deze kinderen hadden slechts 104 gezonde

tanden, zoodat bij 97.5 % zieke tanden aangewezen werden. Zoo ongeveer luidden de cijfers van alle onderzoekingen.

De oorzaken van deze reusachtige verwoesting door tandcaries ligt bij het enkelvoudige individu en vindt zijn grond in gebrekkige verzorging der tanden, in ondoelmatige voeding, is bij geheele volken een ras-eigenschap, terwijl verfijnde levenswijze, verweeking en overerving mede in 't spel zijn.

De gevolgen zijn: pijn, klieraanzwelling, ontsteking der weeke deelen en kaakbeenderen, abces- en fistelvorming, stinkende adem, opheffing van het kauwvermogen door verwoesting van geheele tandrijen.

Zoo zijn ook vele stoornissen van den welstand in het algemeen: zooals hoofdpijn, duizeligheid, gebrek aan eetlust, bloedarmoede, zenuwachtigheid, vaak oorzaak van de ziekten der tanden. Het is een feit, dat een in hooge mate slecht gebit, vooral bij kinderen, in staat is de gezondheid van het geheele lichaam te ondermijnen. Daarom moeten de kinderen op school geïnstrueerd worden en hun gelegenheid gegeven tot kosteloos onderzoek en kosteloze behandeling, en wel in stedelijke school-tandklinieken.

Verder is de obligatorische aanstelling van school-tandartsen een vereischte. Wanneer hieraan gevolg gegeven wordt, dan kunnen de tandheekundigen met succes den strijd aanbinden; hoe langer hoe meer zullen dan bij onze kinderen uit het volk gezonde toestanden van den mond behouden blijven en verkregen worden; zoodat wezenlijk eene verbetering der algemeene volksgezondheid zal intreden.

Dr. Sickinger (Brunn) Stabs- und Kammerarzt, die ook in andere afdeelingen van het Congres veel van zich heeft laten spreken, en zich geducht gewerd heeft, wees er op, dat hij te Karlsbad en Kassel op genees- en natuurkundige congressen en ook op artscongressen voor de meening gepleit heeft, dat eene vakkundige behandeling

der tanden, van groot gewicht voor de algemeene volksgezondheid is.

Het maken van statistieken vindt hij, geloof ik wel van nu af, overbodig, wijl ouders, onderwijzers en kinderen zelf wel weten, dat het met hun gebit meestal slecht gesteld is of, dat ze zoowel goede als slechte tanden of kiezen hebben.

Dr. Sickinger is voor degelijken arbeid en zijns inziens moeten de aanbiedingen van tandartsen, die zich voor kosteloze behandeling der tanden en voor enkele uren daags aanmelden, geweerd worden. In Altona bijv. werden in 1 jaar door 6 tandartsen, slechts 50 kosteloze vullingen aangebracht. En mochten de kosteloos werkenden wat ijveriger zijn dan hij hieruit afleidt, dan nog vreest hij zoogenaamd fabriekswerk. Daarom moet geëischt worden de aanstelling van school-tandartsen, die in de groote steden *geen* eigen praxis mogen bezitten.

Dr. Sickinger's stellingen luiden als volgt:

Den wetgegenden, eventueel gemeente, lichamen, wordt verzocht in het belang der verbetering van de volksgezondheid eene vakkundige behandeling der zieke tanden van schoolkinderen (armen en minderbemiddelden), wettelijk te regelen. Het best kan dit bereikt worden door de aanstelling van eigen tandartsen voor school en leger te zamen, of wel voor ieder afzonderlijk. Privaatpraktijk mag door hen niet worden uitgeoefend.

In de debatten werd nog getwist over de quaestie, of blootliggende pulpae tuberculeuse kiemen kunnen opnemen. Het is vooral Dr. Petrusky, directeur van het Bacteriologisch Instituut te Dantzig, die zich in het gevecht mengde en de vaak voorkomende halsklierzwellingen bij kinderen wijt aan infectie van blootliggende pulpae. De meeningen waren echter nogal verdeeld. Het debat was betrekkelijk onvrucht-

baar, aangezien de beschikbare tijd zeer kort was, zoodat elk debater slechts drie minuten het woord mocht voeren.

Ook van de zijde der huismedici werd geprotesteerd tegen de aanstelling van specialiteiten. Wij, gewone medici, zijn als schoolartsen wel in staat eene diagnose te stellen en zullen, wanneer de noodzakelijkheid aanwezig is, den patiënt wel naar een der genoemde specialiteiten verwijzen.

Collega J. S t a r k Gz., van Rotterdam, mengde zich nu zeer handig in den twist en betoogde, dat een tandheelkundige specialiteit niet met de arts-specialiteit vergeleken mag worden, daar van eerstgenoemde eene afzonderlijke studie en een afzonderlijk examen geëischt wordt.

Ik had van de Rotterdamsche Vereeniging in opdracht, in het debat melding te maken van de wandplaat, die door haar in bewerking genomen is.

In tegenstelling met een slaafsch volgen van Dr. J e s s e n, wil de R. T. V. een meer met onze Hollandsche ideeën strookend werk leveren. Ik bracht J e s s e n de hem toekomende hulde en beweerde, dat zijne wandplaten te anatomisch en overvol waren. Te anatomisch beteekent hier, dat er te veel werk gemaakt is van zenuwen, aderen en beenderen. De R. T. V. wenscht het kind eene voorstelling te geven van de gewone verhoudingen van het menschelijk gebit.

Tot besluit der discussies werden J e s s e n's stellingen aangenomen. Zij luiden:

1. De caries der tanden is eene der meest voorkomende volksziekten, zooals bewezen is door het onderzoeken van schoolkinderen en soldaten.

2. De lichamelijke en geestelijke ontwikkelivg der kinderen wordt door haar benadeeld, de algemeene volksgezondheid geschaad.

3. De strijd hiertegen is alleen mogelijk, door het aanstellen van tandartsen voor school en leger.

4. Hiervoor moeten in alle landen en steden van overheidswege tandheelkundige schoolklinieken worden opgericht.

4. De kosten zijn, in verhouding tot het te stichten nut, slechts zeer gering.

Na afloop dezer vergadering had ik het genoegen Dr. Sidney Spokes van Londen, velen uwer welbekend, nogmaals te ontmoeten. Aan een gehouden feestdiner waar een 500 gasten aanzaten, werd Spokes en Fisk van Edinburg, die in der tijd in Holland aan de gecombineerde tandheelkundige vergadering deelnamen, ontdekt, en de kennisschap door wederzijdsche visites onderhouden.

Spokes haastte zich de aangenomen Jessensche stellingen naar de Londensche dagbladen te sturen, en ook ik wilde zorgen, dat de Hollandsche couranten er melding van maakten.

Nu had ik kennis gemaakt en vriendschap gesloten met de tegenwoordig zijnde Hollandsche verslaggevers. Ik had hun aangeraden, en zij hadden mij beloofd Jesse's voordracht bij te wonen. Buiten hun schuld waren zij echter afwezig; de slechte regeling en aankondiging der voordrachten was bijna oorzaak geweest, dat ook ik die verzuimd had. Ik maakte nu spoedig een courantenverslagje op en vertrouwde dit mijnen nieuwen vrienden toe, die dan ook gezorgd hebben, dat er in het Handelsblad en het Nieuws van den Dag een betrekkelijk uitvoerig bericht opgenomen werd.

De laatste avond van mijn verblijf te Neurenberg was aangebroken. Evenals de vorige avonden had men gezorgd, dat de congressisten, zooals ze hier genoemd worden, aangenaam werden beziggehouden. En het moet volmondig erkend, de Duitschers hebben er slag van de menschen lang bij elkaar te houden. Met de ongeveer 50 aanwezige Hollanders had ik reeds bij den aanvang van het

congres kennis gemaakt en met velen van hen heb ik prettige uren doorgebracht. Tot laat in den nacht werd er dan ook gefuifd en menige gevoelige speech afgestoken. Scheiden thut weh!

Na een korten nacht brak de laatste congresdag aan. In den Schouwburg werden nog eenige voordrachten gehouden en belangrijke besluiten genomen en afgekondigd.

Er zal vanwege het 1^e congres een onderzoek ingesteld worden naar een viertal onderwerpen, waarvan de tandheelkundige kliniek er een is.

Voorts zal eene benoemde Commissie de taak van den schoolarts in Duitschland vaststellen en in een aantal regels publiceeren. Zoo blijkt dan uit het allerlaatste, dat dit werkelijk internationale congres nog eene nationale tint heeft. Dit kon ook wel haast niet anders, daar het overgroot aantal deelnemers Duitschers waren, terwijl vele vreemdelingen zich van de Duitse taal bedienden. Het is dan ook zeer goed gezien ter herstelling van het evenwicht, en voor de propaganda in andere landen het congres in verschillende landen van Europa te doen plaats vinden. Zoo is voor 1907 Londen en voor 1910 Parijs uitverkoren. De voorzitter voor het 2^e internationale congres is reeds benoemd, n.l. Sir Brunton van Londen. Moge deze er in slagen de kleine, vergeeflijke tekortkomingen, die het 1^e congres nog ontsierden, te voorkomen.

Zooals ik u gezegd heb, gaf ik den algemeenen stand van het schoolarts-wezen en daarnaast het school-tandartswezen, zooals dit in Duitschland in opkomst is, aan. Met de ervaringen uit het buitenland zullen wij, Hollandsche tandartsen, ons voordeel moeten doen. Wat in andere staten op ons gebied gedaan wordt, zal ik hier achterwege laten en volstaan met iets van het Hollandsche werk mede te deelen.

Dan kan ik wijzen op eene enkele poging, door de N. T. V. en het N. T. G. gedaan om een volksboekje uit te geven, dat wellicht ook voor kinderen geschikt zou geweest zijn. Die pogingen zijn jammerlijk mislukt, we zullen nu maar niet nagaan wie daarvan de oorzaak geweest is; gelukkig hebben we nog eene derde vereeniging in ons land, die nationaal kleurloos naast hare oudere zusters staat en met kracht het hygiënisch vraagstuk ter hand genomen heeft. Op haar voorstel is de afgevaardigde naar Neurenberg gezonden. Zonder den steun van de beide nationale vereenigingen zou dit onmogelijk zijn geweest, en het is vooral aan de, laat ik het noemen flinkheid der N. T. V. te danken, dat het voorgestelde plan uitgevoerd kon worden.

Dan heb ik gewag te maken van de wandplaat, die te Rotterdam in bewerking is. In verschillende vakvergaderingen is deze vertoond. Het is de bedoeling der R. T. V. deze wandplaat in alle schoollokalen van Nederland te doen ophangen.

Naast de teekeningen zullen een twaalftal regels, doelende op de verzorging der tanden, niet nalaten, den gewenschten indruk op het kind te maken.

Bovendien zal tot onderricht van onderwijzers, ouders en meer gevorderde leerlingen een boekje uitgegeven worden, dat de hoofdtrekken van anatomie, physiologie en hygiëne der tanden zal bevatten.

Een onderzoek naar de cariesfrequentie zal de R. T. V. niet instellen. Cijfers dienaangaande zijn voldoende bekend en nutteloos werk wenscht zij niet te verrichten.

Nu wat de behandeling van zieke tanden aangaat.

De R. T. V. bezit eene kliniek waar ook kinderen, die zich voor behandeling aanmelden, zoo noodig om niet of tegen kleine vergoeding behandeld kunnen worden. Vele groote

plaatsen van ons land zijn niet zoo gelukkig, en de daar wonende tandartsen moeten zeggen: ja, ziet ge, voor Rotterdam is dat nu heel aardig, maar als zich in onze stad kinderen voor behandeling wenschen aan te melden, wat dan?

Men make zich daarover niet te ongerust. Het verschil in dit opzicht met Rotterdam is zoo belangrijk niet. Ook daar is de liefde om gratis conservatief te werken niet zoo groot als wenschelijk is — en menschelijk is. —

Eene extractie doen kost wel eenige lichamelijke inspanning, maar die duurt kort, terwijl eene wortelbehandeling zeer dikwijls langdurig en zenuwspannend is. Hiertusschen ligt wel de eenvoudige vulling, die dan ook dikwijls toegepast wordt, maar de heffe des volks gaat als regel niet naar den tandarts zonder pijn te hebben gehad.

Onder het volk moet propaganda worden gemaakt voor de noodzakelijkheid van een gezonden mond.

En evenwijdig aan die propaganda onder het volk, te beginnen met de kinderen, behoort gewerkt te worden op gemeenteraden en regeering om in den nood te voorzien. En dezen moeten ten slotte er toe overgaan betaalde hulp aan te stellen, en om dit zoo goedkoop mogelijk te doen moeten zij leeren inzien, dat door de behandeling van kinderen erger en duurder voorkomen wordt. Ergo aanstelling van school-tandartsen.

Daar, waar het initiatief door vakmannen genomen wordt, en liefdadigheid van particulieren voorgaat, daar zal wellicht het eerst eene aanstelling van rijks- of gemeentezijde volgen.

We hebben echter pioniers en voorbeelden noodig.

De groote les uit het eerste internationale congres is voor u en voor mij geweest: begint met de propaganda en de behandeling moet en zal volgen.

Is voor Nederland de tijd aangebroken? zal de voorzichtige en de kat-uit-den-boom-kijkende collega zeggen.

Zeker het tijdstip is daar, of dacht soms iemand, dat de cariesfrequentie in ons land minder hevig is, of denkt soms iemand, dat het Hollandsche kind minder waard is behandel te worden dan het buitenlandsche.

Laten wij niet hinkende achteraan komen.

Over de geheele beschaafde wereld gaat men aan den arbeid, zelfs Japan is reeds zoo geciviliseerd.

Laten wij in den wedstrijd der volkeren meestrijden en van ons standpunt het beste doen, om kracht en gezondheid van het individu te bevorderen door het behouden en verkrijgen van gezonde tanden.

Ik zei daar den wedstrijd der volkeren! Moge echter deze wedstrijd veranderen in één strijd der volkeren tegen den gemeenschappelijken vijand: het cariesgevaar!

Rotterdam, April 1904.

L. FRANK.